

Předobraz mládí, radosti a harmonického řádu, po němž trvale toužil, poskytovala Hálkovi kromě vesnice a lásky ještě příroda; měl k ní vždycky blízko svým srdcem i rousseauovskey pojímaným životním ideálem. Z tohoto podnětu vyrostla trojdílná sbírka *V přírodě* (1872, 1874), obsahující drobné lyrické písně inspirované vzpomínkou, vděčností a smyslovým okouzlením. Příroda darovala básníkovi klid a odpočinek, osvěžovala jeho smysly a obraznost. Ale pocit osobní úlevy souzněl opět s širšími záměry. Hálek chtěl čtenáře dojmout velkolepostí přírodního řádu, chtěl oslavovat věčně se obnovující energii přírody a dávat příklady platné pro uspořádání lidských poměrů. Proto promítal do obrazu přírody v početných reflexivních a časových glosách své pojmy o životě, a tím dostávala sbírka rovněž aktuální platnost. Osobitým přínosem Hálkovy přírodní poezie byly však verše, jež dokázaly zachytit kmitavými, barevnými a jasnými lyrickými obrazy okamžitý dojem. Nejběžnější motivy (zrající pole nebo jarní mez, sluncem osvětlená krajina nebo rosná stráž) stávaly se podnětem ke svěžím improvizacím, jež byly manifestací života, pohybu, radosti a souladu.

Nadějný rozběh Hálkovy tvorby byl přetržen náhlou smrtí. Nejenže se nenávratně uzavřel čas družiny májové, ale citelně byla dotčena celá česká kultura. Neboť Hálek odešel ve chvíli, kdy z národního života uprostřed 70. let valem mizela v příboji nelitostných vnitřních politických bojů „ideálnost“, právě jím jakoby ztělesňovaná.

Václav Hanka

/ 1791 - 1861 /

Obrozenský spisovatel, vydavatel staročeských památek.

Byl propagátorem lidové poezie a básníkem prvních ohlasových skladeb. Proslul jako objevitel Rukopisu královédvorského, a jak se později ukázalo, podstatně se podílel na vytvoření tohoto padělků i jiných rukopisných podvrhů.

Narodil se 10. 6. 1791 v Hoříněvsi, studoval gymnázium v Hradci Králové, filozofii v Praze, práva rok ve Vídni a v Praze. Pozadím celé jeho pozdější kariéry byla proslulost, kterou si získal jako objevitel domněle staročeské památky, Rukopisu královédvorského: od r. 1821 až do smrti (12. 1. 1861 v Praze) byl správcem knihovny Národního muzea, dopisoval si s mnoha slavistickými učiteli, od roku 1848 přednášel na univerzitě ruštinu a staroslověnštinu, dostal četná vědecká uznání, řády a tituly, zvláště z oficiálních kruhů carského Ruska, kam se nejvíc obracela jeho malicherná touha po slávě i jeho kulturní zákulisní pletichy.

Odborné vědomosti si získal především soukromým studiem u J. Dob-

rovského. O názory Dobrovského se opírala jeho reforma českého pravopisu, která vyvolala velké spory a způsobila mnoho osobní nevůle, často záměrně podněcované Hankou. Prosazením navrhovaných změn se český pravopis zjednodušil a přiblížil výslovnosti živého jazyka. O poznání staré české literatury se Hanka zasloužil jako její vydavatel; dodejme, že to nebyl vydavatel dostatečně pečlivý, kvalitu jeho edicí nelze srovnat s obdobnými pracemi Palackého nebo Erbena. Ve sbírce *Starobylá skládanie* publikoval básnická díla ze 14. a 15. století, mimoto vydal např. Dalimilovu kroniku. Jeho vydáním Husovy Dcerky se poprvé v nové době vrátilo do české literatury dílo Husovo.

Mladý Hanka zasáhl do vývoje české literatury svou lyrikou a překlady. Přeložil mj. ukázky ze sbírky písní Vuka Karadžiče *Prostonárodní srbská múza do Čech převedená* (1817) a již předtím uveřejnil v českých vídeňských novinách výzvu k obdobnému sbírání starých lidových písní českých, které „toho zajisté zasluhují, aby za vzor nynějším novým skladatelům vystaveny byly“. Ve svých původních básních (*Písň*, 1819) si pak osobitým způsobem „vystavil za vzor“ lidovou slovanskou poezii. Výchozí osnova jeho básní spočívá ještě na těch poetických kliše, která v milostné a přírodní lyrice pěstovali přispěvatelé Puchmajerových almanachů. Tento typ poezie sbližoval Hanka s písněmi slovanského folklóru tím, že odtud (např. z ruských písní milostných a pastýřských) přejímal některé náměty, básnické obrazy a postupy (např. souběžné líčení života lidského a přírodního); někdy jen slovně obměňoval cizí či domácí lidovou předlohu nebo montáží přeložených veršů z několika básní folklórních vytvořil novou, vlastní báseň. Hankova rozněžnělá i humorná milostná lyrika s tichounkým měsíčkem a hvězdičkami, s pastýři, oráči, Labem plynoucím mezi lučinami, se zpěvnou chasou venkovských hochů a holek atd. ukazovala – v náznacích tématu i básnické techniky – k budoucí ohlasové tvorbě F. L. Čelakovského a jeho kruhu.

Jméno Hankovo se nejčastěji spojuje s podvrhy staročeských památek. Objevil *Rukopis královédvorský* (zkratka RK) 16. 9. 1817 v kostele ve Dvoře Králové a tiskem jej vydal r. 1819. RK se skládá z 12 pergamenových listů a 2 proužků. Obsahuje dvě skladby lyrickoepické, šest milostných písní a šest epických historických básní s náměty z dávných pohanských dob i z raného křesťanského středověku. Z údajů v textu vyplývá, že RK je nepatrný zbytek ohromného sborníku, který obsahoval zápisy starobylé původní lidové poezie a byl pořízen asi koncem 13. století. *Rukopis zelenohorský* (RZ) byl v listopadu 1818 anonymně zaslán pro sbírky Národního muzea, název dostal podle dodatečně zjištěného naleziště Zelené Hory u Nepomuku. Čtyři pergamenové listy obsahují část básně *Sněm* a delší zlomek *Libušina soudu*. Podle písma a řeči se rukopis hlásí do 9. až 10. století. Před objevením RKZ i po něm byly objeveny ještě další staročeské památky literární, jazykové i obrazové, které se později rovněž ukázaly jako padělané a které měly přímo dokazovat nebo podepírat to, co měly

dokumentovat RKZ: že již dávno před přijetím křesťanství měli Češi vyspělou původní slovanskou kulturu a demokratickou společenskou organizaci a že tato kultura bezprostředně souvisí s nejstaršími známými kulturními epochami lidstva. Podobné mystifikace, jako byly RKZ, jsou známy z mnoha jiných evropských literatur 18. a 19. století.

S výjimkou J. Dobrovského, který přesnými argumenty označil RZ za podvrh, byly RKZ v domácím prostředí a většinou i ve slovanské cizině přijaty za pravé. Narůstající zahraniční pochyby o pravosti byly u nás označovány za útok proti národu, i pokud byly odborně seriózní. Domácí kritika musila projevit hodně odvahy vědecké i morální, protože se stavěla svou nedůvěrou v pravost RKZ proti tomu, co zaštitila autorita F. Palackého a P. J. Šafaříka a co přešlo do kolektivního povědomí o české minulosti. Spory o pravost pak doslova rozbouřily národní život. Koncem 70. let je navodily spisy vídeňského profesora češtiny A. V. Šembery a slezského buditele, filologa Ant. Vaška (otce Petra Bezruče), od poloviny 80. let se soustavnému průzkumu Rukopisů věnovali mladší pražští vědci (J. Gebauer, J. Goll, T. G. Masaryk, J. Vlček aj.), většinou soustředění kolem Masarykovy revue *Athenaeum*; nepravost RKZ věrohodně prokázali především důkazy jazykovědnými a historickými. K závěru o padělanosti RKZ, k němuž zhruba před 80 lety dospěly společenské vědy, přiklonily se nedávno i jednoznačné výsledky chemického zkoumání hmoty písma a pergamentu. Inspirátorem padělků, autorem staré češtiny a zčásti i básnickým původcem byl pravděpodobně V. Hanka, na epických skladbách se snad básnický podílel J. Linda.

Dnes vidíme v RKZ vynikající básnická díla obrozenské literatury druhého desíletí 19. století, odpovídající potřebám a snům preromantiků. Pod pláštěm předstíraného dávnověku představily vlastně RKZ soubor ideálů a perspektiv české společnosti na prahu novověku. Vedoucí ideou RK je představa společnosti natolik sebevědomé a uvědomělé, že je schopna zajistit svou existenci a bránit se proti vetřelcům, především proti Němcům; druhou základní myšlenkou, zdůrazněnou hlavně v RZ, je idea národní osobitosti. Lyričtí hrdinové i postavy a děje epických básní dokreslují tento ideový fond o myšlenky přirozené rovnosti lidí, humánního soucitu, o projevy lidské ušlechtilosti a touhy po právu a spravedlnosti. S uceleností ideovou je v souladu jednotnost umělecká; básně jsou schopny navodit dojem, že jsou dílem jakýchsi anonymních pěvců, kteří za svůj národní kolektiv vyjadřují jeho shodné pojmání lidského a přírodního života, a kteří když vypravují o hrdinech a slavných událostech, kreslí zároveň i vyhraněný citový a morální obzor svých posluchačů. Již Palacký výstižně postřehl, že „mnohý zpěv může býti pokládán skoro jen za agregát básnických obrazů“, a pojmenoval tak základní prostředek umělecké metody, volné, kompozičně nepropracované řazení motivů, dějových výjevů, popisů hrdinů a bojů, promluv, přírodních scén. Citová působivost básní spočívá v prvé řadě na těchto jednotlivých dílčích obrazech, které jsou schopny jakoby vyčlenit se

ze souvislosti skladby, a přitom vždy navozovat celou atmosféru zvláštního uměleckého světa. RKZ mocně inspirovaly české výtvarné, hudební a slovesné umění 19. století. Zapůsobila tu nejen jejich symbolická platnost a vše, co vplynulo do představy o nich, ale i jejich vlastní estetické hodnoty.

Jaroslav Hašek

/1883-1923/

Prozaik, před válkou jeden z hlavních představitelů pražské umělecké bohémy, satirický žurnalista, neklidný tulák. Svůj anarchistický radikalismus postupně zaměnil za skepsi k politickému životu, kterou však stále vyvažovala neoslabená tvůrčí aktivita: projevoval se originalitou vtipu, fantazie vypravěčské hry, v níž nad stísněností a neplodností doby získával převahu humorista a nepostižitelný mystifikátor. Tento umělecký postoj promítl po zkušenostech z války do rozlehlého obrazu doby a do mnohovýznamného literárního typu, který se pozvedá z chaosu světa v Osudech dobrého vojáka Švejka.

Narodil se v Praze 30. 4. 1883. Otec, učitel matematiky na střední škole, brzy zemřel. Dospívající Jaroslav Hašek přerušil studium na gymnáziu, učil se drogistou a maturoval nakonec na obchodní akademii (1902). Stal se bankovním úředníkem, záhy však dal přednost volnému povolání spisovatele. Náměty svých povídek (jimiž debutuje v Národních listech) těží nejprve z cest, které podniká pěšky po zemích Rakouska-Uherska i po dalších státech střední a jihovýchodní Evropy. Po r. 1904 se načas sblíží s anarchistickým hnutím na severu Čech a v Praze, rediguje některé jeho listy (Omladinu, Komunu, Chudasa) a přispívá do nich svými protimonarchistickými, politicky, též však ostře sociálně kritickými fejetony. Jako pohotový žurnalista i jako autor nesčetných humoresek proniká pod vlastním jménem a též pod mnoha pseudonymy do různých satirických či zábavných časopisů a denních listů (Karikatury, Kopřivy, Veselá Praha, Humoristické listy, Světozor, Besedy lidu, Mladé proudy, Lid, České slovo, Právo lidu aj.).

Neuspokojen předválečnými politickými poměry, zaujal Hašek ironický postoj k veřejnému životu. Vyjádřil jej výmluvně, když se před volbami do říšské rady r. 1911 prohlásil kandidátem „Strany mírného pokroku v mezích zákona“ a vysmál se ve vtipné perziflující hře neplodné komedii politického boje. Po několika pokusech o pravidelné zaměstnání (lokálkáře v Českém slově, redaktora Světa zvířat, majitele Kynologického ústavu), neschopen podřídit se požadavkům spořádaného manželství, opouští Hašek